De Weduwnaar

roman

Polly Heyrman

Voor mijn lieve ouders

Copyright © 2016 Polly Heyrman
De Weduwnaar

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm, elektronisch of op enige andere wijze, zonder voorafgaande toestemming van de auteur.
ISBN: 9789463427623

Psychologische Roman. Uitgegeven in eigen beheer bij Yanga

DEEL EEN

1

Een mens heeft zeventigduizend gedachten, dit waren de woorden die hij had onthouden nadat hij voor het eerst dokter Bernd Steen had geraadpleegd. De weduwnaar liet zijn bureaustoel draaien, een glas jenever binnen handbereik. *Zeventigduizend gedachten per dag, heeft een dokter gezegd, dat is normaal in een mensenleven.*

Hij zonk dieper weg in de knusse bureaustoel, tuurde de ontwakende fantasietuin in en stak rustig een sigaar op. De kunst van het roken had hij geperfectioneerd tijdens zijn jaren als grafgraver. Antoon grinnikte, schoof de asbak dichterbij, peuterde een sigaar uit een doosje en mompelde met de sigaar in zijn mond: 'tijd om de goede oude tijd op te snuiven'. Goede herinneringen inhaleren kregen voorrang, unieke momenten, geen gezaag rond het hoofd, ja-geknik en een kort door de bocht mentaliteit. Dat zag

je tegenwoordig overal. Met een tevreden blik blies hij rook uit en leunde achterover in een stoel die bij het raam stond. Vanuit zijn weelderige werkruimte zag hij in verbeelding zijn vrouw in de zithoek lui haar benen strekken. ‘Mijn pillen.’ Het gekraak van haar ochtendstem dwaalde niet meer de kamer rond maar repeteerde in zijn hoofd. Sinds haar dood vermengden klanken zich met geluiden uit het verleden. De gedachten aan haar dood kon hij ook in deze ruimte niet van hem afzetten. Op een prikbord uit kurk kleefde naast haar foto een boodschappenlijst, geschreven op een groene post-it in zijn dure handschrift. Hanenpoten zeggen ze, mannelijk, onleesbaar.

Op de werktafel lagen zijn memoires, gebundeld in elastiek en een stapel brieven. Brieven gesigneerd met M. J. Disselbloem; zijn handtekening, volgens zijn overleden echtgenote Marijke een opspringend insect, nam een wit veld in beslag. Hij had liever *haar* achternaam gebruikt, Kipkens, maar dat was geen optie. Zijn blik rustte op hoge stapels archiefdozen, bedoelt om de krantenartikelen en ongeopende enveloppes in te bewaren, die ooit strandden achteraan het bureau, alsof de tijd dit zo gevraagd had om bepaalde zaken uit het verleden bij zich te houden. Zijn schrijfbureau herbergde allerhande: een gespikkelde pennenzak die zoon Kenny op school had gebruikt, een op de tafel gemonteerde potloodslijper hing naast een inktpot waarvan je het deksel niet meer open kreeg, gekartelde rouwbrieven bij elkaar gehouden met een rood lint,

ansichtkaarten uit zijn geboorteland Nederland, en een nietmachine die intiem aanleunde tegen een glazen Venetiaanse presse-papier.
Hij schrikte op wanneer een wagen aan de achterzijde van het gebouw de oprit opreed. Er weerklonk een mannenstem, een motor bromde en een metalen ladderlift klapte zoemend uit de achterzijde van het voertuig. Een stem uit de hoogte riep: 'Zakken Jos.'
Uit de verhuiswagen verschenen stoelen, zorgvuldig op een ijzeren plateau geplaatst. De stukken daverden even later met de buitenlift omhoog. De lift in het hoge gebouw waar Antoon woonde was klein en voor bewoners verboden deze te gebruiken voor een verhuizing.

'Ze moeten meer stapelen, efficiënter zijn,' stuurde hij hen in stilte aan terwijl vanuit de nabije keuken het vertrouwde geluid van de oude pruttelende percolator weerklonk.
In de keuken schonk hij koffie in en ging daarna terug zitten. Buiten ging een meubelstuk rugwaarts de hoogte in - antiek aan de poten te zien. Tegen het hout leunden twee klassieke grote kartonnen dozen. Iemand ging verhuizen, een nieuw persoon kwam hier ergens boven wonen. Het leven liep zijn gangetje, flitste door hem heen, en even later tikte hij ritmisch een deuntje op de gebloemde armleuning van de zithoek. Met de andere hand bracht hij bevend de kop geurige koffie naar zijn lippen. Minuten verstreken. De ingehuurde Poolse poetsvrouw, die zich op dinsdag en donderdag met een reservesleutel binnen liet, waggelde zijn richting uit.

'Goede morgen Olibia.'

'Morgen menier die syndicus.'

Onmiddellijk voelde hij zich gevleid, hij was nog geen syndicus maar had haar wijsgemaakt dat dit zijn plan was.
De poetsvrouw had intussen de digitale radio aangezet in de bijkeuken. Als Marijke hier nu zou zijn, zou ze van het klassiek deuntje genieten, haar hoofd heen en weer wiegend. In de verhuisdoos zaten wellicht kleerhangers, bij een kast horen houten kleerhangers. 'Kapstokken', verbeterde ze hem vaak. Dat deed zijn echtgenote nu niet meer sinds haar overlijden, vier jaar geleden.
De ladderlift was gepasseerd en het was wachten op een nieuwe lading. Indien de goederen naar het zesde moesten, dan ging het vier minuten duren of zelfs vijf. Indien ze naar het twaalfde moeten, dan zal het de helft langer zijn. Hij tuurde de mooie kijktuin in. Terwijl het eerste herfstlicht door het raam van de benedenverdieping viel, waar de houten roede iets te laag bevestigd was, doofde de straatlantaarn. Enkele blaadjes aan de boom in de tuin, extra belicht door het kunstlicht, hingen er nog; verder was de boom volledig kaal. Waterdruppels, als sterren op het glasraam gekleefd, verhulden de wereld als in een waas.
'Ken je die nieuwe die hier komt wonen?' zou hij aan Marijke willen vragen. Marijke zou in haar puzzelboekje zitten kijken.
'Ik ken hier niet iedereen in het gebouw hé, ik ben geen conciërge meer.' Ze zou hem aankijken terwijl hij sigarenrook exhaleerde.
Gek dat ze mij willen eren in het parochiezaaltje. Je leeft niet, lachte een innerlijke stem hem uit.

Wanneer hij aan de nakende plechtigheid dacht die hem zou huldigen, kwam een benauwdheid op —begrippen als 'bergaf' en 'ondergang tegemoet gaan' smolten samen. De hele vertoning zou de aandacht vestigen op een duister verleden. Hij zou niet langer zijn schaduwbestaan kunnen voortzetten, er stond te veel op het spel.

2

Een applaus barstte los en er werd even gemompeld in de met bloemen versierde zaal. De spreker nam een blad papier van tafel, greep zijn micro stevig in de hand en zei:

'Zijn laatste woorden als grafgraver en ceremoniemeester. *In liefde nemen we hier in deze dekenale kerk afscheid van Marijke Kipkens, onze vriendelijke conciërge.'*

De letters werden geprojecteerd op het witte scherm en de spreker draaide zijn lichaam deels naar achter, gebaarde met zijn hand, plooide zijn blad om, keek de zaal in en kuchte. Daarna hervatte hij het over en weer geloop over het podium terwijl hij beheerst het verhaal vertelde van de man waar het allemaal om draaide.

'Onze 'vergeten' man had nooit kunnen denken dat zijn laatste werkdag op het kerkhof, zo persoonlijk zou zijn: een pijnlijke

familiale teraardebestelling.'

Het is waar, mompelde Antoon Johannes Disselbloem die achteraan in de zaal zat, de schok van het heengaan in de lege ruimte was voelbaar voor de genodigden. Toch was de begrafenis een enorm gedoe geweest, de media erbij betrokken, de reden van overlijden nooit vastgesteld. Een natuurlijke dood was het niet, daar was ze nog te jong voor. Hij had lang getwijfeld, een graf of een urne, een nis of een stek. Ze waren de kerk uitgelopen, zoals bij elke begrafenis. Tijdens de gebedswake in het funerarium kon men een laatste groet brengen en de familie condoleren. Het kerkhof zelf lag op de Dodenberg. Ook hier waren mensen naartoe gestroomd.

Op zo'n typische droevige ceremoniële werkdag volgden de nabestaanden ceremoniemeester Disselbloem, gehuld in een treurig kostuum. Hij had het zo vaak gedaan. Na het graafwerk sloot hij aan bij een team van vier uitvaartmedewerkers, allen de nabestaanden opwachtend. Antoon hanteerde als enige de spade op traditionele wijze, als een werkos. Hij schreef gedichten en teksten op maat en wisselde na het luiden van de klokken zijn werkpak in voor zijn ceremoniekledij. Daarna volgde het echte werk: persoonlijk contact. Oprechte emoties welden spontaan op wanneer hij werktuiglijk een vel papier uit zijn afgestofte pak viste in besloten kring op een grasveld. Uit de grond van het hart geschreven, kreeg de overledene alle lof die hij of zij verdiende en een zorgvuldig samengestelde toespraak. Een karaktertrek of een hobby vormde contextueel een rode draad. Antoon beeldde zich op zulke

momenten in dat hij een band had met de as die hij vaak uitstrooide. De nabije familie, onthutst rond hem gegroepeerd in een halve cirkel en door tranen versteend, versterkten het lijden, gaven kracht. Menselijkheid. Reeds in de beginjaren had hij dit ervaren. Zachte muziek stroomde intussen de zaal in. Wat wist hij nog van zijn eerste dagen op het kerkhof? Hij liep stage in het kerkhof van Laken met zijn ondergrondse grafgalerij in beton. Een spookachtige locatie met hier en daar een letter op een muur en een uitgemergelde plastieken roos. Naast een leger van mannen lagen er slechts een handvol vrouwen begraven: een pianiste, de eerste Belgische politica en de eerste Belgische vrouwelijke dokter. En ergens in het midden van een plantsoen stak de denker van Rodin boven de grond alsof hij aan iets twijfelde.

'Net als Conscience zijn volk leerde lezen, heeft Antoon Disselbloem zijn volk leren treuren. De eensgezinde, de nabestaanden, de poetsvrouw die de kerk verlost van slappe bloemen en korte kaarsen. Een man die zijn leven wijdde aan het afscheid nemen, een man die een begrafenis niet schuwde.'

Op een groot scherm verschenen beelden: een cameraman die een altaar filmde en een familielid dat een rode roos vasthield en een traan wegpinkte. Een priester zweefde naast hem in maagdelijk wit. De aanwezigen waren duidelijk ontroerd, er werden zakdoeken bovengehaald. Een klassiek strijkkwartet zette in.

'Na zijn speech over het veranderde sociale klimaat, die hij vaak hield in deze parochiezaal, richtte hij zich in de kerk tot de

aanwezigen en de overledene. Vanavond dames en heren huldigen we Antoon Disselbloem.'

De spreker nam een slok water en hervatte zijn discours.

'Waar zal ik de as uitstrooien? vroeg hij telkens weer met de nodige eerbied voor wat hij vasthield, zijn opgepoetste zwarte werkschoenen verzonken in het groen. *Daar,* antwoordde een tante, *wat verder op het grasperk, bij haar echtgenoot.'*

Hij sprak de woorden fluisterend uit, en hield zijn lippen tegen de microfoon. De aanwezigen in de zaal keken naar elkaar, het scherm toonde de foto van de man die een eindig leven van een onbekende samenvatte op een wit vel papier.

'Onze man van het jaar deed zijn werk in het uitvaartcentrum met een kennersoog en met plezier voor de inwoners van Dissel. Tegenwoordig is het verassen of het begraven van de urne een simpele taak geworden en een geprefereerde afscheidsprocedure. Toch mag een graver zich niet vergissen uiteraard, met het uitstrooien, de juiste stoffelijke resten linkend aan de juiste overledene. Af en toe richtte hij zijn ceremoniële blik op zijn pols om te controleren wanneer de volgende lading bloemen zou worden neergelegd en of alles op schema bleef. Exotische bloemen en alle andere natuurlijke geschenken droeg hij weg. Ze werden niet opnieuw gebruikt. Als een nieuwe groep rouwenden naderde, dan werden de vorige boeketten tegen de haag gelegd, onttrokken aan het oog.'

Iemand dimde het licht en even werd het donkerder op het podium;

alsof de genodigden een tunnel waren genaderd, een tunnel die het einde inhield. De spreker stond naast de trofee, een gedurfd bronzen beeld van een pet. De pet balanceerde op iets dat leek op een potlood, gelijmd op een vierkante houten staander. Even hield de zachte kamermuziek op de achtergrond op. Violen werden in de lucht gehouden door engelen, een piano klapte dicht en het publiek luisterde geboeid naar woorden, ooit uitgesproken door de man die de maatschappij de rug had toegekeerd.

Een man uit het publiek, die Antoon herkende als Bernd Steen, zijn huisarts, kwam naar voren en haalde een stuk papier uit zijn binnenzak. De spreker deed een stap opzij en daarna vloeiden de woorden door luidsprekers:

"Ik slik, ik lach, laat een traan, ik leef. Ik ben niet dood. Ik ben bijna aan de dood ontsnapt die in mij zit. Ik adem als een dier, jachtig en bang dat het mij weer zal overkomen en ik mijn grip verlies."

Hij stopte het papiertje weg en verduidelijkte: 'Antoon Disselbloem, die we vandaag in de bloemetjes zetten is een poëet.'

Er weerklonk gepraat, zo dadelijk zou A.J. Disselbloem het podium op stappen.

'Spijtig dat hij vandaag niet aanwezig kon zijn op deze herdenking. De vlotte zestiger heeft zich teruggetrokken. Toch zal onze tijd met hem ons als een waas blijven omringen, deze vergeten man verdiend een vaste plaats in ons geheugen.'

De Bronzen Pet schitterde onder de plafondverlichting als een

gouden beeld.

‘We zullen zijn trofee toesturen.’ De huisarts verdween terug in het publiek.

‘Zijn speeches zijn onvergetelijk,’ ging de eerste spreker verder, ‘vaak werd hij gevraagd om te schrijven. Hij schreef voor de koningin in zijn vrije tijd, toen hij nog in Nederland woonde. Zijn teksten werden nooit gebruikt maar ze hebben een waarde. De menselijkheid die spreekt uit dit fragment van hem is karakteristiek.’ Ik lees even voor: “We zitten vast op deze wereld. Stel je een kamer voor en daar worden mensen ingestopt en soms wordt er een luikje geopend en dan komt er iemand bij. Een geboorte. Hier zitten we vast. Dit is het leven. Ik kan begrijpen waarom men naar de ruimte wil. Vrijheid, ruimte. Je hebt het nodig als mens. Opgepropt zitten we in bus of trein, op weg naar het werk. Daar aangekomen, meer mensen, als in een legbatterij voor een computerscherm gekluisterd brengen we de dag door. De vrouwen die moeten extra hun best doen. Van hen wordt verwacht dat ze er altijd tien jaar jonger uitzien, van mannen dat ze sporten en dat ze in de zomer de toog afwisselen met het zwembad, vrouwen aangapend, alsof ze nog vrij zijn. Maar ze willen geen man meer. We weten alleen wat we willen weten, wat we willen zien. Daarin verschillen we van dieren. We genezen wat we willen genezen en ga zo maar door. We zijn zo vervreemd van de natuur dat we iets anders willen: de ruimte. Zullen we hier misschien gelukkig zijn? We zijn op zoek naar een verhaal.”

De stem door de microfoon haperde. Ergens in het parochiezaaltje ging een gsm af.

"In wat kan je nu nog geloven? Antoon J. Disselbloem sprak de burger toe, de handen open. Geen glimlach op zijn mond te bespeuren.' De spreker ging met de microfoon in de hand de zaal rond en stapte door het gangpad als een volleerde lesgever.

"We onderzoeken alles, van oorzaken van vliegtuigrampen tot functies van cellen en moleculen. Als het geen wetenschappelijke vragen zijn, dan wel persoonlijke. We weten zo weinig en het geeft ons onzekerheid. De mens is kwetsbaar. Vooral nu we ons vragen stellen over de grote oppervlakten die we als mensen, die deel uitmaken van de natuur, nodig hebben om gelukkig te zijn, plaats hebben om een ijskast te zetten, de *tweede* auto, het vakantiehuis in de Ardennen en een studieplek voor zoon of dochter in een andere stad."

Hij liet zijn handen spreken, om het publiek mee te krijgen.

"Welvaart, individuele hulpeloosheid, een gemeenschap met gezamenlijke waarden." Vingers, vriendschappelijk en sereen in elkaar verstrengeld, gingen emotioneel de hoogte in.

"De eeuwige vraagstelling van onze voorouders, solidariteit ontstaan door sociale lijm, de kwaliteit van de dood, kunnen we die verbeteren? Streven naar verbetering en welzijn, leven en laten leven, geef toe, origineel is het niet."

De man op het podium nam een slok water, keek rondom zich alsof hij ergens de tijd diende af te lezen, zocht daarna naar een andere

tekst die op een klein tafeltje op een rommelig hoopje lag en ging verder in zijn aangename getrainde sprekersstem. Hij kreeg het duidelijk te warm onder de vele plafondlampen, die hem van bovenaf belichtten. Een stilte ging de zaal door maar de aandacht die de genodigden opbrachten, bleef in de lucht hangen. Achter de schermen werden wijnflessen ontkurkt en lichte hapjes uitgestald op wit tafellinnen. Intussen keken de aanwezigen naar een geluidloze reportage die zich afspeelde op het grote scherm, waarin Antoon J. Disselbloem verscheen in grafgraverskostuum. Een zeer persoonlijke tekst van de winnaar van de bronzen pet begeleidde de beelden.

Men heeft mij laten weten, hierbij zal ik geen namen noemen, dat ik in aanmerking kom voor een biografie, een hele eer uiteraard, maar ik heb mijn toestemming niet gegeven. In deze illegale biografie zouden ze mijn jeugdjaren aanstippen, over mijn volwassen jaren heen rijden als een dolgedraaide grasmaaier en eindigen bij mijn functie als syndicus, een titel die ik tot op vandaag nooit haalde. Wie is deze man, zal u zich afvragen en net omwille van dit kleine detail waar een mens van wakker kan liggen, schrijf ik sindsdien zelf alles op.
Gelukkig kan ik in dit gedenkschrijft nog het een en ander raadplegen, wat door herinnering is vervaagd, zoals die novemberdag wanneer ik voor het eerst Marijke's naam hoorde. Het begon met een steelse blik en daarna kon ik Marijke niet meer van me afgepeld krijgen. Ik leerde haar kennen in de herfst, mijn

seizoen. De kenmerken van verval, verotting en ja ook het verdwijnen van de bladeren aan de bomen, dat was aan mij te zien. Zij was een meisje dat net zoals de lente nog pril was, vol van dauw en fris het licht opzocht. De wereld lag voor haar open. Mijn memoires gaan tot in de diepte, over mijn huwelijk met Marijke Kipkens en mijn leven als grafgraver op het kerkhof van Dissel, toen ik over het grastapijt draafde, rondscharrelde in de kerk, waar kaarsen op een sokkel me uitdaagden alsof het prijzen waren in een ballenkraam. Sinds enige tijd leef ik in een andere wereld en in theorie liggen mijn kerkhofdagen begraven achter me. Mijn memoires, ook al remmen ze de eindigheid niet af, zijn alles wat ik heb.

Als weduwnaar met pijn in het hart deel ik een groot verlies. Marijke, op onze trouwdag een bloem van een vrouw. Lichaamstaal kende ze nog, desondanks was ze stiller geworden, over zichzelf sprak ze zich niet meer uit. Vier jaar geleden is bij haar het licht uitgegaan. Hoe lang is het niet geleden dat we samen een ontspanningscursus hebben gevolgd? Van elkaar genieten in een groepssessie, elkaar geblinddoekt aanraken, de handpalmen tegen elkaar. Gestreel. We begrepen elkaar volkomen, ik begreep haar. Mensen zeiden in die periode: jullie zien er zo ontspannen en gelukkig uit.

De herdenking ging nog een uur verder. Antoon was opgelucht dat niemand hem had herkend, de bril en valse pruik leverden schitterend werk.